

Maliti, Eva

Glossolália Andreja Belého (pod prizmou komparatívneho skúmania)

Slavica litteraria. 2015, vol. 18, iss. 1, pp. [151]-161

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134462>

Access Date: 09. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

EVA MALITI

***GLOSSOLÁLIA* ANDREJA BELÉHO (Pod prizmom komparatívneho skúmania)**

Abstrakt

Autorka sa v štúdiu zaoberá experimentálnou básnickou poémou ruského symbolistického spisovateľa Andreja Belého (1880–1934) *Glossolália* z roku 1917. Dielo odráža vplyv antropozofie, ktorej básnik, stúpenec R. Steinera, nadlho prepadol. Zameral sa na eurytmiu, ktorá vyjadruje vnútorné zvuky vonkajškovo-telesne, a tiež na Steinerovu kozmogóniu. Originálne umelecké spracovanie obsiahlo široký medziliterárny a medzikultúrny kontext (Biblia v steinerovskom výklade, *Kabala*, *Kniha stvorenia*, *Aurora* J. Böhmeho atď.). V štúdiu sa rozoberajú podoby reflexie Belého diela u ruských literárnych odborníkov, ale i v českej vede (D. Kšicová), pričom podstatnú odozvu *Glossolália* zaznamenala v priestore západnej slavistiky. Pod prizmom komparatívneho skúmania autorka dospieva k interpretácii diela ako jedného z európskych projektov hľadania univerzálneho (slovami U. Eca dokonalého) jazyka.

Abstract

***GLOSSOLALIA* OF ANDREI BELY (UNDER THE PRISM OF COMPARATIVE STUDY)**

The experimental long poem *Glossolália* (1917) by the Russian symbolist author Andrei Bely (1880–1934) reflects the great influence of anthroposophy on the poet, a follower of Rudolf Steiner. The poet focuses on eurythmy, which expresses interior sounds through the body, and also Steiner's cosmogony. This original artistic work encompasses a wide inter-literary and inter-cultural context (*The Bible* in Steiner's interpretation, *Kabala*, *The Book of Genesis*, *Aurora* by J. Böhme, etc.). The article analyses the forms of reflection on Bely's work by Russian as well as Czech literary scholars (Danuše Kšicová), while a considerable response to *Glossolália* can be found also among Western Slavacists. Through the prism of comparative analysis the article interprets the work as one of the European projects of searching for the universal (in the words of Umberto Eco ideal) language.

Kľúčové slová

ruská poézia ■ symbolizmus ■ experiment ■ antropozofia ■ eurytmiá ■ jazyk jazykov

Key words

Russian poetry ■ symbolism ■ experiment ■ anthroposophy ■ eurythmy ■ the language of languages

Glossolália/Poéma o zvuku Andreja Belého (1880–1934), ruského básnika, spisovateľa, jedného z ideológov ruského symbolizmu, no zároveň už postsymbolistu a veľkého experimentátora, predstavuje dielo, o ktorom sa odborníci vyjadrujú ako o ťažko rozlúštiteľnom rébuse. Dielo vzniklo na základe autorovej skúsenosti z pobytu v antropozofickom centre v Dornachu v rokoch 1912–1916, z veľkej časti pod vplyvom impulzov zo Steinerovho učenia. No vydanie poémy je spojené s jedným z centier ruskej porevolučnej emigrácie, s Berlínom, kam Belyj pricestoval v novembri 1921 po tom, ako si v Kolíne vyjasňoval svoj vzťah k bývalej manželke Asii Turgenevovej a k Rudolfovi Steinerovi. V oboch vzťahoch, preňho celoživotne dôležitých, sa totiž z rôznych príčin sklamal. Ešte predtým sa doma, v Rusku, v tom čase už sovietskom, nervovo zrušil, okrem iného preto, že sa nevedel vyrovnat' s problémami pri vybavovaní povolenia k ceste. V Berlíne roku 1922 v ruských vydavateľstvách spisovateľovi vyšlo asi 15 kníh, viaceré v opakovaných vydaniach, medzi nimi aj berlínske vydanie románu *Peterburg* a ďalšie diela. Po prečítaní Cvetajevovej básnickej zbierky *Rozlúčka* tu vydal vlastnú zbierku veršov *Po rozlúčke*. A po nej vychádza *Glossolália*, ktorú však napísal už v roku 1917, pričom jej predchádzala básnická poéma *Kristus vstal z mŕtvych*. Podľa berlínskeho vydania sa dielo nazýva *Glossalolia*, išlo však pravdepodobne o tlačovú chybu, a nie autorov zámer. Svedčí o tom výtlačok venovaný Steinerovej manželke a asistentke Márii Steiner, ktorá bola ruskojazyčná a pomáhala združovať okolo Steinerovej antropozofie mnohých ruských umelcov a intelektuálov. Vo výtlačku autor na prvej strane názov opravil na *Glossolalia*. Ďalej však už výraz neopravoval.¹

Glossolália odráža vplyv antropozofie, ktorej Belyj nadhlo prepadol, hoci jeho vzťah k samotnému Rudolfovi Steinerovi, ktorému zazlieval, že nemá pochopenie pre jeho básnické experimentovanie s antropozofickým učením, sa stával čoraz protirečivejší. Belyj sa zameril na eurytmiu, pohybové umenie, s ktorým sa oboznámil v Dornachu, no Steinerove predstavy sa pokúsil rozvinúť a vytvoriť na ich základe básnickú poému. Steiner vo svojich prácach zdôrazňoval, že eurytmia nie je tanečné umenie, ale „videná reč“ a vyjadruje vnútorné zvuky vonkajškovo-telesne. O Belého veľkom zaujatí eurytmiou v tomto období svedčí aj prednáška na túto tému, ktorú mal 7. 4. 1922 v Berlíne, v Ruskom dome umenia.

¹ Výtlačok sa nachádza v antropozofickom archíve v Dornachu. Pozri: Sprievodné poznámky k dornachskému vydaniu Belého *Glossolálie*. Pozri BELYJ, Andrej: *Glossolalie. Poem über den Laut; Glossolalia. A Poem about Sound; Glossolalia. Poema o zvuke*. Dornach: Pforte Verlag, 2003, s. 10.

Podstatným zdrojom a vrstvou v básnickom texte je aj Steinerova kozmogónia, ako ním bola vyložená v práci *Tajná veda v náčrte* (Die Geheimwissenschaft im Umriss) z roku 1910, ktorá Belého inšpirovala. Ide o vývojový cyklus tzv. epoch vedomia či stavov vedomia – Saturn, Slnko, Mesiac, Zem. Podľa antropozofie v Saturne ľudia nadobudli fyzické telá a vznikol tam základ minerálnej ríše, kamene, na Slnku dostali živé telá a vznikol základ rastlinnej ríše, na mesiaci získali astrálne telá a takisto vznikol základ rastlinnej ríše, no a na Zemi sa stali bytosťami s vlastným „ja“ a prebúdzajúcim sa vedomím vlastnej individuality, čo je zároveň počiatok „ľudského bytia“.²

Belého dielo predstavuje originálne umelecké spracovanie témy, ktoré obsiahlo široký medziliterárny a medzikultúrny kontext. Intertextuálne odkazuje na *Bibliu*, *Genezis* a *Evanjelium podľa Jána* v Steinerovom výklade, na kabalistickú tradíciu, *Sepher Jesira* (Kniha stvorenia) a *Sohar* (Kniha lesku), na *Auroru* Jakoba Böhmeho, ktorú mal Belyj v ruskom preklade u seba v Dornachu. Autorovým zámerom bolo, cez eurytmii sa dopátrať pôvodu jazykov, odkryť pra-korene spojené s koreňom pra-vedomia, ktoré vedú do krajiny Aeria či Arya, východiska flektívnych jazykov a indoeurópskej jazykovej rodiny, vykročil po ceste hľadania jazyka jazykov... Dielo striedavo prechádza z filologického do mýticko-mystického pojatia, prostredníctvom zdôrazňovania zvukovej stránky jazykov odkrýva priestory transcendentna. Od lingvistického chápania jazykov prechádza k jazyku ako orgánu v ústnej dutine, pričom pohyby jazyka v ústach prirovnáva k pohybu eurytmistiek. Belého kozmogónia predstavuje slovami amerického slavistu, profesora T. R. Beyera „fyziológické zjemňovanie eurytmie“.³

Pre jeho básnickú poému je príznačná celkom osobitá telesno-zmyslová obraznosť:

Hry tanečnice s ľahkým vzdušným prúdom ako s tylovým šálom – sú nám teraz nezrozumiteľné.

A zoskupenia zvukov, skladania, zosýpania, osychania, obťažkali reči; lexiky obrazných zvukov, zaťažujúc nám pamäť, nepredchnú nám dušu svojím pôvodným jasným gestom; tak: jasnosť znejúceho zmyslu je – v umení vidieť tance tanečnice so šálom – vzdušným prúdom; a jeho temnota – v slovníkoch, z ktorých si ľudstvo nastavalo chrámy jazykov (s. 13).

² O tom pozri napr. BURKART, Axel: *Úvod do antropozofie*. Rudolf Steiner. Olomouc: Fontána, 2008.

³ BEYER, T. R., Jr.: *Einführung von Thomas R. Beyer, Jr.* In: BELYJ, Andrej: *Glossolalie*. Op. cit., s. 16.

Všetky pohyby jazyka v našej dutine úst – sú gestom bezrukej tanečnice, roztáčajúcej vzduch ako tylový, tancujúci šál... (s. 15).

Videl som eurytmistku; tanečnicu zvuku; vyjadruje špirály zloženia svetov; každá je všesvetom; vyjadruje, ako nás predniesol Boží zvuk; ako sme, znejúc, poleteli Kozmom; slnká, luny a zeme blčia v jej gestách; prvý raz blčia aliterácie a asonancie básnika (s. 19).

Gestikulácia, eurytmia – je umenie slovesnosti; filológia je v našich časoch umenie zdĺhavých čítaní; v budúcnosti je to – rýchly tanec všetkých hviezd: zvieratníkov, planét, ich prúdení, blčaní; poznania múdrosti – sú noty a tance; umenie gestami vybudovať svet znamená, že koreň vedomia je odkrytý: myseľ zrástla so slovom; takt: vyjadrenie zvuku je poznanie; a odpoveďou na otázku je mimické gesto... (s. 20).⁴

Básnik kladie dôraz na zvukovú stránku slova, pričom uprednostňuje zvuk pred zmyslom i významom, a zároveň ich spája do jednoty. V tomto v sebe nezaprie verného stupenca symbolizmu, kde „vzťah zvuk – význam sa... chápal syntetizujúcim idealistickým spôsobom.⁵

Zvuky – sú dávne gestá v tisícročiach zmyslu; v tisícročiach môjho budúceho bytia vospieva mi kozmickou myšlienkou ruka. Gestá – mladé zvuky ešte nesformovaných myšlienok, uložených v mojom tele; v celom mojom tele sa takisto postupom času udeje to, čo sa deje zatiaľ v jednom mieste tela: pod čelovou kosťou. Myšlienky naplnia celé moje telo (s. 16–17).

Samotná poéma predstavuje hermetický, ťažko prístupný text, pre bežné čítanie málo zrozumiteľný, ktorý bádatelia vnímajú ako experiment. Ani jeho bádateľské recipovanie nie je jednoduché. Súčasní ruskí odborníci sa k tomuto dielu vyjadrujú skôr opatrne, čo je spojené aj s jeho predošlým tabuizovaním v dejinách sovietskej literatúry. V zásadných štúdiách venovaných poetologickým výskumom poézie Belého sa *Glossolalia* spomína medzi ostatnými básnickými dielami ako dielo nacieľené na objavenie, vytvorenie veľkého Slova, Slova v slove, v ktorom sa spája rytmus so zmyslom, kde je stelesnenie Slova „formou teurgického transformovania sveta“.⁶ Belého tvorba sa zaraďuje do magistralnej línie ruskej literatúry ako klasika moderny na pomedzí s avantgardou a in-

⁴ BELYJ, Andrej: *Glossalolia*. Berlín: Epoque, 1922. Použité sú ukážky z diela v pracovnom preklade autorky štúdie.

⁵ FRANEK, Ladislav: *Funkcia rýmu vo veršovej štruktúre (Na pozadí slovenských prekladov P. Claudela)*. Slovak Review 3, 1994, č. 1, s. 22.

⁶ LAVROV, A. V: *Ritm i smysl. Zametki o poetičeskom tvorčestve Andreja Belogo*. In: BELYJ, Andrej: *Stichtvorenia i poemy*. Zv. I. Sankt-Peterburg – Moskva: Gumanitarnoje agentstvo „Akademičeskij projekt“, Progress-Plejada, 2006, s. 12.

terpretuje sa vnútri príslušného kontextu. So zdôrazňovaním tohto faktu súvisí, že je menej alebo takmer vôbec nie je videný v širších porovnávacích súvislostiach. Hovorí sa o Belého metamorfózach, pričom vo vzťahu k dnešku sa často poukazuje na to, že boli podmienené historickou premenlivosťou času a priestoru.⁷ No „kuloárne“ sa charakterizuje aj ako „zapadník“, čo do značnej miery zjednodušuje podstatu jeho tvorby a myslenia, už len vzhľadom k východiskám, spojeným so slavianofilstvom. Iná vec je, že súčasná ruská literárna veda takéhoto „novoobjaveného“ Belého spracúva postupne, po dôkladnom hĺbkovom výskume jeho tvorivého odkazu.

Už citovaný Alexander Lavrov píše, že Belyj si uvedomoval význam *duchovnej cesty* [zvýraznila – E. M.], ktorou prešiel. Sám hovoril o „charaktere vnútorných premien“, na ktorých spočíva rytmická periodicitá – regulárna premena „durovej“ dominanty vo vnímaní sveta na „molovú“, striedanie „pozitívnych“ a „negatívnych“ nálad, „utópie“ a „nihilizmu“.⁸ Sedemročné obdobia, na ktoré Belyj rozdelil svoj život (píše o tom roku 1927 v liste Ivanovovi-Razumnikovi), kde každé z nich malo totožnú vnútornú štruktúru s ostatnými, a zároveň predstavovalo ideovo-psychologickú antitézú voči ďalšej sedemročnici, striedaním tvoria symetrickú kompozíciu. Dá sa predpokladať, že táto jeho „systematizácia“ života súvisela so Steinerom, s jeho siedmimi cyklami vývoja a s posvätnou sedmičkou.⁹ V týchto súvislostiach aj vzhľadom k poetologickým premenám tvorby Belého je namieste hovoriť o prvoradosti duchovného, vnútorného prerodu básnika, o medzníkoch jeho „básnického životopisu“, až potom prichádzajú k slovu transformácie spojené s vonkajším svetom. A výraznejšie sa básnikov prerod prejavuje práve v *Glossolálii*.

Takto cez gestá a mimiku charakterizuje spoluhlásky:

V zvuku «r» jazyk vzlietne: jeho konček sa chveje; prúd vzduchu zozadu poháňa jazyk; a ten sa pohne z miesta, v úsilí rozbehnúť sa smerom k východu na svetlo – imitácia gesta behu v čase – «g».

V zvuku «s», čo sa pri zuboch skrúca do špirály, prúd výdychu letí von, načrtávajúc nám gestá špirál krútiacich sa rúk.

V zvuku «b» sa zatvárajú pery; a sila zákrytu z pier (ako tlak z periférie k centru) nám zvuk «b» odhodí dozadu; a z toho – sú tieto gestá «b»:

⁷ Pozri zborník *Andrej Belyj v izmeňajuščemsia mire*. Moskva: Nauka, 2008.

⁸ LAVROV, A. V.: *Ritm i smysl*. Op. cit., s. 18.

⁹ O mystickom význame čísla sedem pozri McLEAN, Penny: *Das Geheimnis der Schicksalsrhythmen. Wie 7-Jahres Schritte unser Leben bestimmen*. Mníchov: Droemersch Verlaganstalt, 2007.

spravím krok vzad, skloním hlavu dolu a nadvihujúc nad ňou ruku, idem do zákrytu.

Takto nám mimika zvukov skladá tanec; umenie rytmických zvukov – je jazyk jazykov (s. 17–18).

Vokály zase podáva z aspektu farebnosti, ale taktiež podľa ich psychologickéj, emocionálno-symbolickej povahy:

– Zvuk «a» – je biely, letiaci spriama; mnohoraké roztvárania rúk ho vyjadrujú; úplnosť duše – je v ňom: zbožňovanie, uctievanie, údiv; počiatok osvojenia je – «a»; a – duša dojmov; všetky ležiace pod ním: «o» – dojem; u – podráždenie; menovite: «a» – je výdych, nadšenie slobody: a menovite: «a» je strach pred «ch» (spálením hrdla).

– Zvuk «e» – je žltu-zelený: zvuk jednotlivostí «a»; sú to – myšlienky: všetky prenikavosti, triezvosti, všetky pochybnosti myslenia; «e» je pozorovanie; veda; svetonáhľad je v «e»; tu duša, uvažujúc váha v prekríženiach rúk...

... – Červeno-oranžové je «o» – vnem; zmyslovosť, dutiny tela a úst: pôžitku a bolesti; objatia – sú gestá pre «o»: stelesnenie, vôľa k nemu.

– Zvuky «u» – teplota, uhol, úzkosť, hĺbkovosť, chodby hrtanu, temravy, pád do temnôt, požiare purpuru, bolesti, vypätia a muky zrodu... Keď sa «i» spúšťa k «u» – spája sa purpur s azúrom «i» do fialového «iu» – iným spojením je «y» – živočíšny zárodok (s. 106–107).

K poéme naozaj nie je jednoduché zaujať stanovisko, pretože autor ju vytvoril ako lingvista i ako básnik a dielo svojím spôsobom balansuje medzi poéziou a teóriou. Americký vedec John Elsworth, autor monografie o Andrejovi Belom, charakterizujú *Glossoláliu*, napísal, že: „... vo svojej celistvosti realizuje inklinovanie teórie k poézii, nedá sa však definovať ani ako jedno, ani ako druhé. Prezentuje presah druhu medzi rôznymi typmi diskurzu.“¹⁰ Znalkyňa diela Taja Gut zo Švajčiarska sa o poéme vyjadrila ako o babylónskej veži, ktorú básnik postavil na hlavu a zo zvukov slov početných jazykov vytvoril básnický text.¹¹

Mnohé napovie autorov krátky úvod ku knihe:

„*Glossalolia*“ – je improvizácia na niekoľko zvukových tém; pretože tie témy vo mne rozvíjajú fantázie zvukoobrazov (zvukových obrazov), tak ich vykladám; ale viem: za obraznou subjektivitou mojich improvizácií sa skrýva ich ne-obrazný (mimo-obrazný), nesubjektívny koreň. Ved' keď

¹⁰ ELSWORTH, J. D.: *Andrey Bely: A Critical Study of the Novels*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982, s. 52.

¹¹ GUT, Taja: *Zu diesem Buch*. In: BELYJ, Andrej: *Glossolalie. Poem über den Laut*. Op. cit., s. 8.

sledujeme rečníka, vidíme jeho gestá, hoci v diaľke nepočujeme obsah jeho reči, jednako môžeme ten obsah definovať podľa gest, ako «strach», «nadšenie», «pobúrenie» a usudzujeme, že nami nepočutá reč je «niečo nadšené» alebo «strašné»; potom sa dozvieme, že rečník vystrihal proti niečomu, usilujúc sa pre niečo vzbudzovať v masách (vsugerovať masám, davom) strach; a chápeme, že naše vnímanie gesta úplne zodpovedalo obsahu, ktorý sme nepočuli.

Takisto zvuk tu beriem ako gesto, na povrchu života vedomia – gesto strateného obsahu; a keď tvrdím, že «psst» – je niečo svetové, viem, že gesto je pravdivé vo všeobecnosti, a moje obrazné improvizácie sú modelmi pre vyjadrenie nami stratenej mimiky zvukov. Že tá mimika v nás vzbĺkne a osvieti sa vedomím, v to pevne verím. A do tej budúcnosti povznášam svoje subjektívne obrazy, nie ako teóriu, lež ako poému: poému o zvuku“ (s. 9–10).

T. R. Beyer, autor úvodu ku knižne vydanej *Glossolálii* v anglickom a nemeckom preklade, píše, že *Glossolália* svojich nemnohých „vykladačov“ – obrazne povedané – vzrušovala, hoci je zrejme, že hneď na začiatku ich dokázala zrušiť... Mnohvrstvenné dielo totiž čitateľov miatlo a kritikov neraz rozčuľovalo.¹² Beyer sa o diele vyjadruje ako o básnickom experimente, ktorý má „nájsť zmysel v ne-zmysle jazyka“. Dielo vychádzajúce z rôznych jazykov, popri základných – ruštine a nemčine – ide o gréčtinu, latinčinu, sanskrit, arménčinu, keltštinu, angličtinu, francúzštinu, althochdeutsch, litovčinu atď., je hotovým materiálom pre komparatívny výskum na poli lingvistiky, hoci treba rátať aj so zámerne neodborným prístupom básnika, ktorý môže etymologické asociácie spájať s básnickými, čo neraz vedie ku „klamnej etymológii“ (napr. keď z latinského „nomen“, „nemo“ prekračuje k ruskému „nem on“ – teda v slovenčine „je nemý“). No k porovnaniu vyzývajú aj výklady diela zo strany vlastne už medzinárodnej komunity literárnych vedcov, odborníkov na tvorbu Belého. Veľa poznatkov môže priniesť sledovanie rozdielov medzi výkladmi, ktoré majú zhodné jadro – je ním samotná poéma.

Pozoruhodné je, akú odozvu *Glossolália* zaznamenala u západných slavistov. Jej trojjazyčné komentované vydanie z roku 2003 v editorstve Taji Gut ako produkt práce niekoľkých nadšených slavistov, šťastí antropozofov, kde text originálu sprevádza jeho anglický a nemecký preklad a tiež komplexný, erudovaný úvod T. R. Beyera, ako aj aparát

¹² BEYER, T. R., Jr.: *Einführung von Thomas R. Beyer, Jr.* In: BELYJ, Andrej: *Glossolalie*. Op. cit., s. 32.

poznámok a vysvetliviek, svedčí o mimoriadnom záujme a nasadení.¹³ Americký slavista už niekoľko rokov predtým spomínanú *Glossoláliu* preložil do angličtiny a zverejnil ju na internete. A nemecký preklad vytvorila Maja Kandelaki. Kniha, ktorá obsahuje originál diela a jeho dva preklady, je už svojím zameraním medziliterárna. T. R. Beyer vníma *Glossoláliu* v kontexte „pokusov 19. a začiatku 20. storočia nájsť pôvod indoeurópskych (indogermánskych) jazykov a postulovať ich ako základy reči“, pričom o nej hovorí, že je „v rovnako veľkej miere plodom Belého Ruska r. 1917, ako aj Nemecka r. 1922“.¹⁴ Podľa neho je dielo „jedinečné v ruskej literatúre a predstavuje jednorazový ruský príspevok do indoeurópskych štúdií“. Poému zároveň pokladá za veľmi dôležitý kultúrny dokument ruského symbolizmu, ktorý „utvára spojenia s obsiahlym intelektuálnym kontextom Európy“.¹⁵

Jedným z „rozčúlených“ kritikov bol Jefim Etkind, ruský literárny historik a dizident, ktorý *Glossoláliu* rozobral pri svojich výskumoch ruskej poézie v monografii *Materia sticha*. Kniha vyšla roku 1978 v Paríži, t. j. v centre „svetovej republiky literatúr“ (la république mondiale des lettres)¹⁶, no geneticky je spojená so sovietskou vedou. Teoretik sa v snahe rozťať viacznačnosť diela racionálne zameril na analýzu jeho lingvistických aspektov. Z tohto pohľadu zdôrazňuje, že päťdesiat rokov od vzniku poémy je zrejme, že sa jej význam v oblasti lingvistiky nepotvrdil: „*Glossolália* aj v skutočnosti ostala súborom subjektívnych improvizácií, ktoré vôbec nemajú význam pre lingvistickú vedu...“ Zároveň ale uznáva jej význam „... pre teóriu básnickej reči, a tiež pre vývoj poézie“.¹⁷ Etkind vidí zložité spojenie diela s textami symbolistu Baľmonta *Poézia ako kúzlo* (1916) a futuristu Chlebnikova (*Učiteľ a žiak*, 1912 a *Náš základ*, 1919) a vníma ho v kontexte myšlienok a ideí, ktoré hýbali epochou a odrážali sa napr. v poézii Majakovského, Cvetajevovej, Asejeva a mnohých ďalších.

¹³ Jedná sa o niekoľkokrát v štúdiu citované knižné vydanie BELYJ, Andrej: *Glossolalie. Poem über den Laut; Glossolalia. A Poem about Sound; Glossolalija. Poema o zvuke*. Dornach: Pforte Verlag, 2003.

¹⁴ BEYER, T. R., Jr.: *Einführung von Thomas R. Beyer, Jr.* In: BELYJ, Andrej.: Op. cit, s. 32.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ O tom pozri úvahy francúzskej historičky prekladu Pascale Casanova v monografii *La république mondiale des lettres* z roku 1999 (v ruskom preklade KAZANOVA, Paskal': Mirovaja respublika literatury. Moskva: Izd. im. Sabašnikovych, 2003).

¹⁷ ETKIND, Jefim: *Materia sticha*. Sank-Peterburg: Gumanitarnyj sojuz, 1998, s. 262.

Glossolália je vytvorená poetickým jazykom, ktorý svedčí o tom, že máme pred sebou básnické dielo, hoci neobyčajné, ezoterické, nie náhodou autor v názve zdôraznil, že sa jedná o „poému“. Sú v nej básnické figúry a rôzne finesy, ktoré Belyj použil už predtým v ornamentálnych prózach vytvorených na pomedzí poézie a prózy, ako svoje „symfónie“, román *Peterburg* a iné. Asonancie, aliterácie či vnútorné rýmy boli typické pre jeho lyriku z obdobia okolo roku 1922. Brnianska literárna vedkyňa Danuše Kšicová sa v knihe *Od moderny k avantgarde* zmieňuje aj o Belého *Glossolálii*, pričom z pohľadu premien poézie (bádatelka o nej píše aj ako o eseji) podľa nej autor nadviazal na tradície „didaktickej skladby“, založenej Boileauovým kódexom klasicizmu *Básnické umenie* (L'Art poétique) z roku 1647.¹⁸

Samotný didaktický aspekt bol určite súčasťou básnikovho zámeru, hoci jeho spájanie s kódexom Boileaua môže vyvolávať otázky. Produktívnym je širšie videnie časopriestorových súvislostí, ktoré môže byť nápomocné pri hľadaní „kľúča“ k dielu, miesta prieniku do podstaty jeho poetiky. Tu vynikne aj špecifickosť stredoeurópskeho prostredia, kde sme – geopoliticky, kultúrne i mentálne v istej medzi-pozícii (medzi Východom a Západom Európy). Vedie celkom prirodzene k porovnávaniu...

Nazdávam sa, že práve pri komparatívnom „čítaní“ môžeme v texte osvietiť bod, cez ktorý sa dá dospieť k podstate Belého diela. Je obsiahnutý v názve a je ním samotná „glossolália“. Ved' aj tam, kde sa jedná o autorovu zavádzajúcu „etymológiu“, možno vymyslené korene vymyslených slov chápať ako – nezrozumiteľný rečový prejav, bľabot zo zvukov, vydávaných v extatickom stave, teda ako „glossoláliu“. J. Etkind v citovanej práci charakterizuje pojem „glossolália“ z pohľadu lingvistiky, kde sa chápe ako osobitý druh poruchy reči, keď chorí komunikujú svojím vlastným, zvláštnym jazykom.¹⁹ V čase, keď básnik svoju poému skladal, nakoniec mohol byť aj v stave psychického či iného narušenia... Pre tento výskum to však nie je natoľko dôležité, zmysel umeleckého diela je v inom.

V kresťanskom náboženstve sa s „glossoláliou“ spájajú zosadnutia svätého Ducha na apoštolov, ktorí po tomto začínajú hovoriť inými či novými jazykmi, akými cez nich hovorí Duch svätý (Evanjelium sv. Marka). Vzhľadom k duchovnému prerodu, ktorým Belyj prešiel, sa dá predpokladať, že sa – po svojom transformujúcu steinerovské vízie – cítil ako takýto apoštol,

¹⁸ KŠICOVÁ, Danuše: *Od moderny k avantgardě/rusko-české paralely*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 257.

¹⁹ ETKIND, Jefim: *Materia sticha*. Op. cit., s. 262.

zvestovateľ „novej viery“, ktorej uveril. Poéma je prípravou ľudského vedomia na vyššiu rovinu, aby mohol človek vedome oslavovať zrod Mesiáša, Nového človeka (v ďalšej poéme z tohto obdobia *Kristus vstal z mŕtvych* básnik po svojom víta revolúciu). V šialenom kvase udalostí, ktorými Rusko žilo v prvých dekádach 20. storočia, medzi dvoma revolúciami, buržoáznou roku 1905 a boľševickou roku 1917, to bola absolútna viera v „Nový svet“, ku ktorému v mysliach idealistov mala krajina prostredníctvom revolúcie dospieť. „Veci“ Nového sveta dokáže pomenovať len Nová poézia, vytvorená novým básnickým jazykom...

Jadrom Belého *Glossolalie* je z tohto pohľadu hľadanie nového, univerzálneho jazyka, jazyka poézie, o akom sa vyslovil svojho času Arthur Rimbaud, že „*bude hovoriť od duše k duši a bude v ňom obsiahnuté všetko, vône, zvuky, farby...*“²⁰ Tu, medzi projektmi „hľadania univerzálneho jazyka“, o akých píše Umberto Eco v knihe *Hľadanie dokonalého jazyka*²¹, takého, ktorý by pomenovával univerzum, sa otvárajú možnosti pre mnohoraké komparatívne i medziliterárne uchopenie poémy ruského básnika v rámci európskej kultúry, kam intuitívne smerovali básnikove tvorivé úsilia.

Literatúra

- BELYJ, Andrej: *Glossalolia*. Berlín: Epoque, 1922.
- BELYJ, Andrej: *Glossolalie. Poem über den Laut; Glossolalia. A Poem about Sound; Glossolalija. Poema o zvuke*. Dornach: Pforte Verlag, 2003.
- BEYER, T. R., Jr.: *Einführung von Thomas R. Beyer. Jr.* In: BELYJ, Andrej: *Glossolalie. Poem über den Laut; Glossolalia. A Poem about Sound; Glossolalija. Poema o zvuke*. Dornach: Pforte Verlag, 2003.
- BURKART, Axel: *Úvod do antropozofie. Rudolf Steiner*. Olomouc: Fontána, 2008.
- ECO, Umberto: *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.
- ELSWORTH, J. D.: *Andrey Bely: A Critical Study of the Novels*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.
- ETKIND, Jefim: *Materia sticha*. Sank-Peterburg: Gumanitarnyj sojuz, 1998.
- FRANEK, Ladislav: *Funkcia rýmu vo veršovej štruktúre (Na pozadí slovenských prekladov P. Claudela)*. Slovak Review 3, 1994, č. 1.
- GÜT, Taja: *Zu diesem Buch*. In: BELYJ, Andrej: *Glossolalie. Poem über den Laut; Glossolalia. A Poem about Sound; Glossolalija. Poema o zvuke*. Dornach: Pforte Verlag, 2003.

²⁰ RIMBAUD, Arthur: *List Paulovi Demenyemu, 15. mája 1871*. Podľa ECO, Umberto: *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 10.

²¹ ECO, Umberto: *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. Op. cit.

- KAZANOVA, Paskaľ: *Mirovaja respublika literatury*. Moskva: Izd. im. Sabašnikovych, 2003.
- KŠICOVÁ, Danuše: *Od moderny k avantgardě. Rusko-české paralely*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2007.
- LAVROV, A. V: *Ritm i smysl. Zametki o poetičeskom tvorčestve Andreja Belogo*. In: BELYJ, Andrej: *Stichotvorenia i poemy. Zv. I. Sankt-Peterburg – Moskva: Gumanitarnoje agentstvo „Akademičeskij projekt“, Progress-Plejada, 2006.*
- McLEAN, Penny: *Das Geheimnis der Schicksalsrhythmen. Wie 7-Jahres Schritte unser Leben bestimmen*. Mnichov: Droemersche Verlaganstalt, 2007.
- RIMBAUD, Arthur: *List Paulovi Demenymu, 15. mája 1871*. Podľa ECO, Umberto: *Hľadání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

Mgr. Eva Maliti, CSc.

Ústav svetovej literatúry SAV, Bratislava

usvlmal@savba.sk

